

عوامل موثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر اصفهان

دکتر منصور حقیقتیان^۱، منیژه عبداللهی^۲

چکیده

تعهد اجتماعی عاملی است که باعث ایجاد نظم در کار و حس انجام وظیفه در افراد می شود. توجه به مفهوم تعهد اجتماعی در جامعه، توجه به اخلاق و روابط انسانی است. تعهد باعث می شود، افراد نسبت به وظایف و رفتار اجتماعی خود، بدون وجود عامل کنترل خارجی حساس باشند و وظایف خود را به بهترین شکل ایفا کنند. وجود تعهد اجتماعی در یک جامعه باعث افزایش مشارکت های داوطلبانه، ایجاد همدلی و برقراری نظم در جامعه و پایبندی به اصول جامعه می گردد. عوامل متعددی برابعد مختلف تعهد اجتماعی تأثیر دارند. در پژوهش حاضر، هدف بررسی عوامل اجتماعی موثر بر تعهد اجتماعی دانش آموزان شهر اصفهان می باشد. روش تحقیق حاضر پیمایش است. نمونه مورد پژوهش با استفاده از فرمول کوکران، ۳۷۷ نفر محاسبه شد و سپس با استفاده از نمونه گیری طبقه ای تصادفی، ۱۸۶ دختر و ۱۹۲ پسر از دبیرستانهای شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه ای شامل ۷۸ سوال است. نتایج حاصل از اجرای پرسشنامه با استفاده از نرم افزار- spss، روش تحلیل آماری T-Test، Anova و روش ضریب همبستگی پیرسون و ضریب رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و برای آزمون تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از مدل سازی معادله ساختاری استفاده شده است. یافته هانشان داد که گرایش دینی ($r=0/514$)، اعتماد سیاسی ($r=0/379$)، جنسیت ($Eta=0/118$) و شادکامی ($r=0/351$) با تعهد اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری دارد اما وضعیت اقتصادی ($r=-0/063$) با تعهد اجتماعی رابطه معناداری ندارد. نتایج آزمون رگرسیون نشان می دهد که متغیرهای مذهب ($Beta=0/44$)، شادی ($Beta=0/36$)، اعتماد سیاسی ($Beta=0/22$)، و جنسیت ($Beta=0/12$) به ترتیب میزان اهمیتی که در تبیین متغیر وابسته داشته اند، وارد معادله شده و در مجموع $0/53$ از واریانس وابسته را تبیین کرده اند. ($R^2=0/53$)

واژگان کلیدی: تعهد اجتماعی، شادکامی، گرایش دینی، اعتماد سیاسی، جنسیت

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۹/۱۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۶/۱۰

^۱ استادیار جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان (نویسنده مسئول) mansour_haghighatian@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

مقدمه

یکی از معیارهای تاثیر گذار در توسعه اجتماعی جوامع، میزان تعهد و پای بندی افراد به یکدیگر و به جامعه است. تعهد، احساس مسئولیتی است که هر فردی نسبت به نقش خود در روابط اجتماعی با دیگران دارد. تعهد به عنوان یکی از مولفه های سرمایه اجتماعی اخیرا مورد توجه اندیشمندان اجتماعی قرار گرفته است. هر چند نتایج تحقیقات گوناگون در باره رابطه علت و معلولی سرمایه اجتماعی و توسعه اجتماعی - اقتصادی، یک تصویر روشن را ترسیم نمی کند (وولکاک، ۱۹۹۸) ولی روی هم رفته نتایج حاکی از تاثیر مثبت برخی مولفه های سرمایه اجتماعی بر توسعه اجتماعی - اقتصادی می باشد (پوتنام، ۱۹۹۵؛ فیروزآبادی و همکاران، ۱۳۸۹). از این رو میتوان بیان داشت که در کشورهای درحال توسعه، نیل به توسعه بسیار نیازمند رعایت ارادی و خود انگیخته ی ارزشها و هنجارهاست و فقدان روحیه تعهد، فعالیت های سیاسی - اقتصادی و فرهنگی جامعه را با مخاطرات گوناگونی مواجه میکند و در مقابل هر چه افراد به طور داوطلبانه حس مسئولیت و وفاداری بیشتری به جامعه داشته باشند، مؤلفه های توسعه در جامعه بیشتر به سوی بالندگی پیش میرود (پورتس، ۲۰۰۰: ۵۳۰). در ایران دربارہ برخی مولفه های سرمایه اجتماعی، مانند اعتماد (هزار جریبی، ۱۳۸۸؛ افشانی، ۱۳۸۸) و مشارکت اجتماعی (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳؛ امیری، ۱۳۸۶؛ نوغانی و همکاران، ۱۳۸۷) تحقیقات زیادی صورت گرفته ولی تعهد اجتماعی، مخصوصا تعهد اجتماعی نوجوانان، این آینده سازان جامعه به اندازه کافی مورد مطالعه قرار نگرفته است.

در این تحقیق، نوجوانان مدنظر قرار گرفته اند زیرا آنان بیشتر از هر گروه دیگر نیاز دارند که بدانند، نیاز دارند که دیده شوند، نیاز دارند راهنمایی شوند و اگر کوچکترین انحرافی در مسیرشان قرار گرفت تا انتها ادامه می یابد. همچنین طبق نتایج برخی تحقیقات انجام شده در کشور ایران، ۶۲ درصد از جوانان معتاد، تعهد اجتماعی پایین دارند (ابراهیمی بای، ۱۳۸۷: ۱۸۰). در بین جوانان شهر ارومیه، تعهد اجتماعی ۲۲ درصد بوده که در حد پایین است (امیرکافی، ۱۳۸۸: ۶۳) و یا ۳۷ درصد افراد جامعه، تعهد شهروندی پایین دارند و همین مسئله باعث رفتارهایی مانند پرداخت رشوه، عدم پرداخت مالیات و پارتی بازی شده است (فاطمی نیا، ۱۳۸۷: ۵۳) بنابراین با توجه به اثرات سوء تعهد اجتماعی پایین بر رفتار جوانان، به نظر می رسد لازم است تعهد اجتماعی و عوامل موثر بر آن مورد بررسی قرار گیرد.

مروری بر تحقیقات انجام شده

ایمان (۱۳۸۶) در تحقیقی تحت عنوان "بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مرتبط با تعهد اجتماعی جوانان شهر شیراز" به سنجش تعهد اجتماعی در بین جوانان ۳۵-۱۹ ساله شهر شیراز پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می دهد که ۶۵ درصد از جوانان شهر شیراز، تعهد اجتماعی ضعیف، ۳۲/۵ درصد تعهد اجتماعی متوسط و ۱۱/۵ درصد تعهد اجتماعی بالایی دارند. در این تحقیق تعهد اجتماعی مردان بیشتر از زنان بوده و تعهد اجتماعی اقوام لر، ترک و فارس بیشتر از اقوام اقلیت عرب یا کرد بوده است (ایمان، ۱۳۸۶: ۵۰).

نوروزی در پژوهشی با عنوان "تعهد اجتماعی و عوامل اجتماعی موثر بر آن" که در بین ۴۰۰ نفر از دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد تهران انجام داده است. به این نتیجه میرسد که بین متغیر تعهد اجتماعی و متغیرهای سن، احساس همبستگی اجتماعی، مشروعیت، احساس کنترل اجتماعی، اعتقادات دینی، رضایت سیاسی، احساس هماهنگی بین اهداف و وسایل، رابطه همبستگی مثبت وجود دارد و بین متغیرهای عقلانیت ابزاری، ارزشهای مادی، یادگیری و احساس نابرابری و بی عدالتی با تعهد اجتماعی نیز رابطه معنادار منفی وجود دارد. همچنین میزان تعهد اجتماعی پاسخگویان بر روی یک طیف پنج قسمتی (۴-۰) معادل ۲/۵ بوده است (نوروزی، ۱۳۸۷: ۷۵).

توکل نیا، در تحقیقی با عنوان "بررسی عوامل موثر بر تعهد اجتماعی در دانشجویان دانشگاه اصفهان" به سنجش تعهد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان پرداخته است. یافته های حاصل از این تحقیق نشان میدهد که بین متغیرهای رضایت اجتماعی

و دینداری، سن، جنس، شغل و وضعیت شغلی با متغیر تعهد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. اما بین اعتماد اجتماعی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی و وضعیت تاهل با تعهد اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد (توکلی نیا، ۱۳۹۰: ۱۲۰).

فاطمی نیا و حیدری در سال ۱۳۸۶ تحقیقی با عنوان "عوامل مرتبط با تعهد شهروندی" در شهر تهران انجام داده اند. در این تحقیق با توجه به تعاریف و دیدگاه صاحب نظران برای تعهد سه بعد قائل شده اند: بعد احساسی، وقتی فرد در یک موقعیتی قرار می گیرد احساس می کند که باید نقش خود را خوب ایفا کند. بعد شناختی که فرد بداند دیگران از او چه انتظاری دارند و این انتظار چه نتایجی را برایش در پی دارد و بعد عملی، رفتاری است که در موقعیت خاصی از فرد سر می زند. محققان در تحقیق مذکور به این نتیجه رسیده اند که سرمایه اجتماعی و عام گرائی اثر مثبت و معنا درای بر تعهدات شهروندان دارد و احساس ناامنی و آثومی اجتماعی اثر منفی و معنا داری بر تعهدات شهروندی دارد. همچنین استبداد، روان شناسی اجتماعی در جامعه به وجود می آورد که تعهد شهروندی را کاهش می دهد (فاطمی نیا و حیدری، ۱۳۸۶: ۱۴۵).

علی اکبری در تحقیقی با عنوان "بررسی میزان آشنایی و پای بندی دانش آموزان ایرانی پایه سوم دبیرستان و پیش دانشگاهی در کویت نسبت به هویت ملی" که در سال ۱۳۸۷ در مورد دانش آموزان ایرانی مقیم کویت انجام داده است به این نتیجه رسیده که میزان تعلق و تعهد دانش آموزان نسبت به هویت ایرانی در کشور کویت بسیار بالاست، $93/8\%$ تعلق بسیار زیاد و میزان تعهد دانش آموزان به هویت ملی 65% در پسران و 32% در دختران، که تعهد پسران 18% بیش از دختران است (علی اکبری، ۱۳۸۷: ۱۰). زتومکا در کتاب "اعتماد: یک نظریه جامعه شناختی" ضمن پرداختن به بحث اعتماد در جامعه لهستان، بیان می کند که در زمان رکود اقتصادی، جدایی کامل بین مقامات عمومی و شهروندان خصوصی در لهستان به وجود آمد که این باعث شد وفاداری و تعهد نسبت به نهادهای عمومی کاهش و بر عکس وفاداری و تعهد معطوف به خانواده ها و شبکه های خصوصی افزایش یابد (Szetompka, 1999:103).

کوشمن در تحقیق با عنوان "بررسی کشف راههای بهبود وضع کاری مدارس" تعهد معلمین را مهمترین عامل برای تمایل به کار و گرایش به حرفه معلمی می داند. وی مشارکت در تصمیم گیریها، رضایت شغلی و احساس مفید بودن را عوامل موثر بر تعهد معلمان می داند (Cushman, 1992: 35).

لاور^۱ و یون^۲ در سال ۱۹۹۳ در تحقیقی با استفاده از نظریه مبادله به ویژه نظریه بلاو و امرسون، عواملی که باعث افزایش یا کاهش تعهد میشوند را مورد بررسی قرار داده اند. آنها تکرار و فراوانی مبادله و فشار قدرت حاصل از آن را بر روی احساس تعهد در روابط متقابل درون یک شبکه مبادله کوچک بررسی نموده اند. آنها نتیجه گرفته اند که فراوانی مبادلات عامل ایجاد تعهد و برابری قدرت و انسجام در مبادله، عامل موثر بر افزایش مبادله است (توکلی نیا، ۱۳۹۰: ۳۵).

از تحقیقات انجام شده چنین بر می آید که متغیرهای اثر گذار بر تعهد بسیار متنوع و گوناگون هستند که این مسئله تعمیم پذیری یافته های تحقیقات را محدود و لزوم انجام مطالعات جدید را بیشتر می کند. از طرف دیگر، مطالعات انجام شده در ایران حاکی از آن است که تعهد اجتماعی در بین جوانان ایرانی در حد متوسط و پایین بوده و همچنین عواملی مثل رضایت اجتماعی، اعتماد و... باعث افزایش تعهد در بین افراد می شود.

مبانی نظری تحقیق

فالکس^۳ در کتاب شهروندی، تعهد را رفتار داوطلبانه ای می داند که تجلی همبستگی و پیوند ذهنی فرد با دیگران است و بر همین اساس، او نشانه سلامت یک جامعه را در توانایی آن در اتکا کردن به افراد در عمل کردن به تعهدات خود می داند و حفظ آن را برای جامعه لازم میدانند (فالکس، ۱۳۸۱: ۲۴۵). وی به طور کلی برای تعهد سه بعد قائل شده است:

^۱ - Lawler

^۲ - Yoon -

^۱ - Folex

۱- بعد احساسی: وقتی فرد در یک موقعیت قرار می‌گیرد احساس میکند باید نقش خود را به خوبی ایفا کند
 ۲- بعد شاخصی: آن است که فرد بداند که در آن موقعیت خاص، دیگران از او چه انتظاراتی دارند و این انتظارات چه نتایجی برایش از پی دارد.

۳- بعد عملی: رفتاری است که در یک موقعیت خاص از فرد سرمیزند (پرجمی، ۱۳۷۴: ۴۳).

از نظر دورکیم، سرچشمه هر گونه فعالیت اخلاقی، تبعیت منافع خصوصی از منافع عمومی است و تبعیت منافع خصوصی از منافع عمومی، متضمن روحیه فداکاری و ایثار بوده که یک ویژگی اخلاقی است. دورکیم در بحث خود پیرامون اخلاق، آن را تأمین کننده روح کنترل جامعه که باید در درون، حضور داشته باشد، می‌داند. او تأکید می‌کند که واقعیت‌های اجتماعی و به ویژه قواعد اخلاقی (مثل هنجارهای اجتماعی)، تنها در صورت درونی شدن در وجدان فردی، به راهنما و نظارت کننده مؤثر بر رفتار بشری تبدیل می‌شوند، ضمن آنکه همچنان مستقل از افراد باقی خواهند ماند. بنابراین نظر، الزام، دیگر تحمیل صرف نظارت‌های خارجی بر اراده فردی نخواهد بود، بلکه شکل یک اجبار اخلاقی برای اطاعت از قانون را به خود خواهد گرفت. دورکیم همچنین پای بندی به نقش‌های اجتماعی را عامل ایجاد همبستگی در جوامع برخوردار از تقسیم کار پیچیده معرفی میکند (کوزر، ۱۳۷۹: ۱۹۰). به نظر دورکیم، اعضای جامعه با پیوندهای زودگذر دقیق کوتاه مبادله افراد با یکدیگر، به هم بسته اند. هر یک از نقش‌هایی که افراد اجرا می‌کنند، به نحوی ثابت، وابسته به نقش‌های دیگرند و همراه با آنها یک دستگاه همبسته را به وجود می‌آورند. در نتیجه ماهیت فعالیت‌هایی که هر کس انتخاب می‌کند، وظایفی پایدار برای وی ایجاد می‌کند. ما از آن جا که عامل اجرای این یا آن نقش خانوادگی یا اجتماعی معین هستیم، در شبکه‌ای از تعهدات و تکالیف قرار گرفته ایم که حق نداریم آنها را نادیده بگیریم (دورکیم، ۱۳۸۱: ۲۰۰). در واقع دورکیم عقیده دارد که همبستگی اجتماعی در یک گروه نوعی احساس مسئولیت متقابل در افراد به وجود می‌آورد به طوری که افراد جامعه دیگر نمیتوانند نسبت به خواستها و نیازهای یکدیگر بی تفاوت باشند. دورکیم در جامعه شناسی معرفت خود، دین را نیز یکی از نیروهایی میداند که در درون افراد، به هواداری از خواست‌های جامعه احساس الزام اخلاقی ایجاد میکند (کوزر، ۱۳۷۹: ۱۹۸). که این الزام درونی در جامعه در قالب تعهد اجتماعی خود را نشان می‌دهد. پارسونز در کتاب اقتصاد و جامعه خود، تعهد را حد و مرز نگهداری نظام کنش اعضا یک سازمان معرفی کرده و می‌گوید وقتی یک شخص یا یک مجموعه‌ای، انواع حتمی و مسلمی از رفتار را تحت شرایط خاص به نمایش می‌گذارند و این رفتارها از سوی دیگران (بخش‌ها و افراد جامعه) نیز صحیح تلقی شود ما می‌گوئیم یک تعهد اجتماعی ساخته شده است. او در همانجا از انجام خدمت موافق برای رسیدن به اهداف و دستیابی به کارکرد یک سازمان، با عنوان "تعهدات قراردادی" یاد می‌کند و می‌گوید تعهد عامل تنظیم روابط بعدی نظامهاست. از سوی دیگر می‌گوید نقش اجتماعی عبارتست از: مجموعه انتظارات رفتاری مبتنی بر هنجار که توسط محیط اجتماعی به فردی که دارای یک موقعیت معین است، القا می‌شود. با تلفیق دو تعریف تعهد و نقش از دیدگاه پارسونز می‌توان نتیجه گرفت از نظر او تعهد چیزی جز پایبندی اعضای جامعه به انتظاراتی که از آنها در نقش‌های اجتماعی شان می‌رود، نمی‌باشد (ریترز، ۲۰۱۱: ۲۴۹). میلز عناصر اصلی نقش‌های رفتاری افراد، که بوسیله نظم اجتماعی تعیین شده است را، تعهد می‌نامد. او تعهد را درک یک قرار داد مصالحه یا داد و ستد آشکار و صریح و یا ضمنی بین افراد و یا به طور ذهنی بین نقش‌های افراد در گروه‌ها می‌داند (میلز، ۱۹۸۸: ۱۲۲). بلومبرگ معتقد است که تعهدات در جریان شکل‌گیری روابط متقابل افراد بوجود می‌آید.. او می‌گوید تعهد به طور طبیعی در جریانات لاینفک و ذاتی شکل‌گیری و صورتبندی روابط متقابل بوجود می‌آید و ممکن است آشکارا به وسیله مشارکت در پیمان‌های خصوصی و یا بطور وسعتر با مشارکت در پیمان‌های عمومی مشخص گردد. بلومبرگ تعهدات را به دو گروه تقسیم می‌کند: الف) تعهدات تحمیلی بیرونی؛ ب) تعهدات تحمیلی درونی. تعهدات بیرونی بواسطه یک قرارداد به افراد تحمیل می‌شود، مانند ازدواج که برای هر یک از دو همسر نقشی را بوجود می‌آورد و آنان خود را موظف به ایفای نقش در آن می‌دانند - تعهدات درونی که حاصل روابط افراد با هم است - بدون اینکه

قرارداد یا پیمانی در کار باشد بوجود می آید ، مانند نقش فرزندی و یا نقش پدرییا مادری. نکته دیگری که وی اشاره می کند میزان اعتقاد افراد به تعهد طرف مقابل است و معتقد است که علاوه بر درجه تعهد افراد میزان اعتقاد آنها به تعهد دیگر شرکت کننده های در کنش متقابل نیز از اهمیت برخوردار است ، چون خود آن موجب تشدید تعهد افراد خواهد شد . بلومبرگ درجه تعهد را به میزان هزینه ای که هر یک از طرفین بطور اجتناب ناپذیر در روابط متقابلشان با دیگران متحمل می شوند مرتبط می داند . او می گوید اگر افراد به تعهد دیگران اعتقاد نداشته باشند ، وفاداری شان را به روابط متقابل شان از دست می دهند و این امر خود مانع رشد شخصی آنان می گردد (بلومبرگ، ۱۹۹۰: ۳۶۶).

هومنز در نظریه مبادله خود رفتارهای اجتماعی را به عنوان یک تبادل دوطرفه بین افراد میدانند که ممکن است نتیجه مثبت یا پاداش داشته باشد و یا نتیجه منفی . هومنز در این رابطه قضایای زیر را بیان میکند :

الف - قضیه موفقیت : از میان تمام اعمالی که شخص انجام میدهد بیشتر اوقات ممکن است شخص آن عمل را که به پاداش منتهی میشود تکرار کند . ب- قضیه انگیزه : اگر در گذشته وجود یک انگیزه خاص یا یک مجموعه از انگیزه ها فرصتی بوده است که در آن ، عمل شخص منجر به پاداش شود . هر قدر وضعیت جدید ، شبیه گذشته باشد احتمال اینکه فرد به انجام عمل یا اعمال شبیه به آن دست بزند بیشتر است . ج - قضیه ارزش : هر اندازه نتیجه عمل یک شخص برای او با ارزش تر باشد به همان اندازه علاقه وی نسبت به تدارک انجام آن بیشتر می شود . تغییر ارزش ممکن است مثبت یا منفی باشد ، نتایج اعمال شخصی را که برای او نتیجه مثبت دارند پاداش و نتایج اعمالی را که منفی هستند تنبیه می نامند . د - قضیه محرومیت - سیری : هر اندازه فرد در گذشته نزدیک ، نوع خاصی از پاداش را بیشتر دریافت کرده باشد به همان اندازه واحدهای بعدی آن پاداش برای وی ارزش کمتری خواهد داشت .. ه - قضیه پرخاش - تأیید : هنگامی که رفتار فرد ، پاداش مورد انتظارش را دریافت نمی کند و یا با تغییری که انتظارش را نداشته رو به رو می شود عصبانی شده ، بیشتر به انجام دادن رفتار پرخاشگرانه متمایل می شود و نتایج چنان رفتاری برایش ارزشمندتر می گردد . وقتی عمل فرد پاداش مورد انتظار به ویژه پاداشی بیشتر از آن را دریافت می کند و یا تنبیه مورد انتظار را دریافت نمیکند ، در این حالت فرد متلذذ خواهد شد و بیشتر به انجام عمل پسندیده متمایل خواهد گردید و نتایج چنان عملی برایش ارزشمندتر خواهد شد (توسلی ، ۱۳۸۸ : ۴۰۹). بنابراین طبق نظر هومنز شرط احساس مسئولیت افراد هر جامعه ای نسبت به جامعه و مشارکت در فعالیتهای جمعی به میزان پاداشی برمیگردد که افراد از رفتار خود دریافت کرده باشند . اگر مشارکت و یا احساس مسئولیت یک جانبه باشد و فقط از سوی افراد جامعه باشد و جامعه خود را مقید و ملزم به برآورده کردن خواسته و نیازهای مادی و معنوی افراد آن جامعه نکند مسلماً تمایل مردم هم برای انجام رفتارهای داوطلبانه کمتر شده و کم کم به خاموشی می گراید . بلاو در نظریه تبادل تطبیقی خود به کنشهای مشروط و بستگی واکنشها به پاداش دهنده دیگران ، اشاره می کند . وی می گوید اگر کنشها ، واکنشهای مورد انتظار را در پی نداشته باشند ، متوقف می شوند . انسانها به دلایل گوناگونی که آن ها را به همگرایی اجتماعی سوق میدهد جذب یکدیگر می شوند . همین که نخستین پیوندها برقرار میشود ، پاداشهای متقابلی که این پیوندها برای اعضای گروه به ارمغان می آورند، باعث نگهداشت و تقویت آنان می شود . وی خاطر نشان میکند که عکس این قضیه هم امکانپذیر است. با پاداشهای ناکافی ، رشته همگرایی سست یا از هم گسیخته می شود. پاداشهایی که در این میان رد و بدل میشوند می توانند درون ذاتی (مانند عشق ، محبت ، احترام) یا برون ذاتی ، (مانند پول و کار جسمانی) باشند (ریترز ، ۲۰۱۱ : ۴۳۵).

فرضیات تحقیق

بین میزان اعتقادات دینی دانش آموزان با تعهد اجتماعی آنان رابطه وجود دارد .

بین وضعیت اقتصادی دانش آموزان با میزان تعهد اجتماعی آنان رابطه وجود دارد .

بین جنسیت نوجوانان و میزان تعهد اجتماعی آنان رابطه وجود دارد .

بین اعتماد سیاسی و تعهد اجتماعی دانش آموزان رابطه وجود دارد .

بین میزان شادی نوجوانان و تعهد اجتماعی آنان رابطه وجود دارد.

روش شناسی

روش تحقیق مورد استفاده روش میدانی است. از نظر گردآوری داده‌ها روش پیمایشی بوده و در آن از ابزار پرسشنامه استفاده شده است و با توجه به اینکه پژوهش حاضر خصوصیات افراد را مورد بررسی قرار می‌دهد، سطح تحلیل خرد می‌باشد. همچنین از نظر میزان ژرفایی، پهنانگر و از نظر زمانی مقطعی است.

در این پژوهش جامعه آماری، کلیه دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه نواحی شش گانه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ می‌باشند. بر اساس آمار اخذ شده از سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان کل دانش آموزان مقطع متوسطه در سال تحصیلی ۹۱-۹۰، ۹۲۶۴۷ نفر بوده‌اند. طبق فرمول کوکران تعداد نمونه ۳۸۴ نفر بوده که ۷ پرسشنامه برگشت داده نشد و ۳۷۷ نفر مورد بررسی قرار گرفتند. از هر ناحیه آموزش و پرورش به تناسب تعداد دانش آموزان آن ناحیه، تعدادی به صورت تصادفی انتخاب شدند.

پرسشنامه تحقیق شامل ۶۶ گویه بود که ۱۲ گویه مربوط به متغیر وابسته یعنی تعهد اجتماعی بود. ۲۴ گویه مربوط به متغیر مستقل گرایش دینی (بر اساس مدل گلاک و استارک)، ۱۴ گویه مربوط به متغیر مستقل شادی (بر اساس تست شادی آکسفورد)، ۱۶ گویه مربوط به متغیر مستقلا اعتماد سیاسی می‌باشد. در ابتدای پرسشنامه نیز یک گویه در مورد متغیر مستقل جنسیت پرسیده شده است. روایی و پایایی تحقیق: در این تحقیق از اعتبار سازه و اعتبار صوری استفاده شده است. برای سنجش پایایی گویه‌های پرسشنامه، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ محاسبه شده برای متغیرهای تحقیق، تعهد اجتماعی ۰/۷۷۲، اعتماد سیاسی ۰/۷۹۳، شادی ۰/۸۵۶، گرایش مذهبی ۰/۷۳۶ بوده است.

یافته‌ها و نتایج تحقیق

از تعداد نمونه آماری ۴۸/۵ درصد از پاسخگویان مرد و ۵۱/۵ درصد زن بودند. متغیرهای تعهد اجتماعی، گرایش دینی، اعتماد سیاسی، وضعیت اقتصادی و شادکامی در ۳ طبقه پایین، متوسط و بالا تفکیک شدند. طبق نتایج بدست آمده پاسخگویان از نظر وضعیت اقتصادی ۱۸/۶ درصد پایین، ۷۸/۵ درصد متوسط، ۲/۹ درصد بالا بودند. از نظر متغیر تعهد اجتماعی ۴۷/۷ درصد تعهد اجتماعی بالا، ۵۲/۳ درصد تعهد متوسط داشته و هیچکدام از دانش آموزان تعهد اجتماعی پایین نداشته‌اند. از نظر گرایش دینی، ۰/۵ درصد گرایش دینی پایین، ۶۸/۷ درصد گرایش دینی متوسط و ۳۰/۸ درصد گرایش دینی بالا داشته‌اند. از نظر اعتماد سیاسی، ۸/۲ درصد اعتماد سیاسی بالا، ۷۴/۳ درصد اعتماد سیاسی متوسط و ۱۷/۵ درصد اعتماد سیاسی پایین داشته‌اند. از نظر میزان شاد بودن، ۱/۳ درصد از پاسخگویان میزان شادی پایین، ۸۲/۳ درصد میزان شادی متوسط و ۱۶/۴ درصد میزان شادی بالایی داشته‌اند.

بررسی فرضیه‌ها

جهت بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است و جهت آزمون مقایسه میانگین‌ها از آزمون T (برای مقایسه دو میانگین) استفاده شده است.

جدول ۱: ضریب همبستگی بین متغیر تعهد اجتماعی و سایر متغیرها

همبستگی	میانگین	انحراف معیار	T	ضریب همبستگی = r	سطح معناداری
گرایش دینی	۳/۶۹۳۵	۰/۵۳۹۵۴	۲۴/۹۵۶	۰/۵۱۴	۰/۰۰۰
وضعیت اقتصادی	۲/۵۸۸۶	۰/۶۶۲۸۵	-۱۲/۰۵۲	-۰/۰۶۳	۰/۲۲۱
اعتماد سیاسی	۲/۴۱۱۱	۰/۸۷۱۰۴	-۱۳/۱۲۶	۰/۳۷۹	۰/۰۰۰
شادی	۳/۳۷۵۵	۰/۵۸۹۸۲	۱۲/۳۶۲	۰/۳۵۱	۰/۰۰۰

آمارهای جدول نشان میدهد که رابطه معناداری بین متغیرهای گرایش دینی ($r = ۰/۵۱۴$) و ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$)، اعتماد سیاسی ($r = ۰/۳۷۹$) و ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$)، شادی ($r = ۰/۳۵۱$) و ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$) با تعهد اجتماعی در جامعه وجود دارد. به این معنا که با افزایش اعتماد سیاسی، گرایش دینی و شادی تعهد اجتماعی نیز بالا می رود و فرضیه های مربوط به این متغیرها حداقل در سطح ۹۵٪ معنا دار بوده و تأیید میشود. اما بین وضعیت اقتصادی ($r = -۰/۰۶۳$) و ($\text{sig} = ۰/۲۲۱$) و تعهد اجتماعی رابطه معناداری وجود نداشته و فرضیه مربوط تأیید نمیشود یعنی میزان تعهد اجتماعی بین افراد با وضعیت اقتصادی متفاوت تقریباً یکسان و مشابه است.

جدول ۲: آزمون تفاوت میانگین نمره تعهد اجتماعی بر حسب جنسیت

جنسیت	میانگین	انحراف معیار	ضریب همبستگی Eta =	سطح معناداری	آزمون F
دختر	۳/۹۱۸۹	۰/۵۰۵۹۳	۰/۱۱۸	۰/۰۲۲	۵/۲۸۳
پسر	۳/۷۹۰۱	۰/۵۷۸۳۵			

با توجه به آمارهای موجود در جدول بالا میانگین نمره همردانوزنان در این فرضیهها متفاوت دارد بطوریکه میانگین نمره پسران (۳/۷۹۰۱) و برای دختران (۳/۹۱۸۹) می باشد و این تفاوت بر اساس $\text{Eta} = ۰/۱۱۸$ و سطح معناداری ۰/۰۲۲ در سطح حداقل ۰/۹۵ معنادار است به عبارت دیگر میزان تعهد اجتماعی دختران از پسران بیشتر است و فرضیه مربوط نیز تأیید می شود. تفاوت میانگینها اگر چه از نظر اندازه زیاد نیست اما از نظر آماری معنا دار است.

رگرسیون چند متغیره

در پژوهش حاضر از آماره رگرسیون چند متغیره به شیوه گام به گام استفاده شده است. در این روش متغیرهای مختلف به میزان اهمیت در تبیین متغیر وابسته وارد معادله می شوند. جدول ۷ عناصر متغیرهای مستقل درون معادله برای تبیین متغیر تعهد اجتماعی را نشان می دهد. در این جا کل متغیرهای مستقل به شیوه گام به گام وارد معادله شدند. از ۵ متغیر مستقل، در مرحله اول متغیر مذهب با مقدار ($\text{Beta} = ۰/۴۴$) و ضریب معنی داری ($\text{Sig} = ۰/۰۰۰$)، در مرحله دوم متغیر شادی با مقدار ($\text{Beta} = ۰/۳۶$) و ضریب معنی داری ($\text{Sig} = ۰/۰۰۰$)، در مرحله سوم متغیر اعتماد سیاسی با مقدار ($\text{Beta} = ۰/۲۲$) و ضریب معنی داری ($\text{Sig} = ۰/۰۰۱$)، در مرحله چهارم جنسیت با مقدار ($\text{Beta} = ۰/۱۲$) و ضریب معنی داری ($\text{Sig} = ۰/۰۶۰$)، در مرحله پنجم وضعیت اقتصادی با مقدار ($\text{Beta} = ۰/۲$) و ضریب معنی داری ($\text{Sig} = ۰/۸۴۱$) به ترتیب میزان اهمیتی که در تبیین متغیر وابسته داشته اند، وارد معادله رگرسیونی شده و در مجموع این ۵ متغیر توانستند ۵۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند ($R^2 = ۰/۵۵$). همچنین از سه بعد تعهد اجتماعی که قبلاً ذکر شده، تعهد به جامعه با ۰/۶۸، تعهد به دوستان با ۰/۶۵ و تعهد به خانواده با ۰/۵۴ به ترتیب بیشترین تاثیر را بر تعهد اجتماعی داشته اند.

جدول ۳: عناصر متغیرهای مستقل درون معادله برای پیش بینی تعهد اجتماعی

متغیر	B	Beta	T	Sig	R ²
گرایش مذهبی	۰/۳۹	۰/۴۴	۸/۱	۰/۰۰۰	۰/۲۶
شادی	۰/۲۶	۰/۳۶	۶/۵	۰/۰۰۰	۰/۱۲
اعتماد سیاسی	۰/۱۰	۰/۲۲	۳/۲۱	۰/۰۰۱	۰/۱۴
جنسیت	۸/۶۷۰E-۰۲	۰/۱۲	۱/۸۹	۰/۰۶	۰/۰۱۴
وضعیت اقتصادی	۷/۲۱۲E-۰۳	۰/۲	۰/۲۰	۰/۸۴۱	۰/۰۰۴

مدل ساختاری تحقیق

در مدل ساختاری، با توجه به اینکه کای اسکوئر $\text{CMIN} = ۲/۱۷۲$ شاخص برازش مقتصد $\text{PNFI} = ۰/۵۳۱$ شاخص ریشه دوم میانگین مربعات $\text{RMSEN} = ۰/۰۵۶$ می باشد همگی تأیید کننده این نتیجه است که مدل تدوین شده قابل قبول تلقی می شود.

مدل ساختاری رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته

مدل تجربی پژوهش یک مدل علی از نوع تحلیل مسیر است. در این مدل اثر کل هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته از حاصل جمع اثر مستقیم و اثر غیر مستقیم هر یک از متغیرها به دست می آید.

همانطور که در مدل مسیر مشاهده می شود شادی با ضریب مسیر ۰/۳۶ بر تعهد اجتماعی اثر مستقیم و با ضریب مسیر ۰/۱۴ با اعتماد سیاسی، اثر غیر مستقیم بر تعهد اجتماعی دارد یعنی هر چقدر افراد شاد تر باشند تعهد اجتماعی بیشتری خواهند داشت اما با ضریب مسیر ۰/۱۳- با جنسیت رابطه منفی دارد، یعنی جنسیت تاثیری بر میزان شاد بودن افراد ندارد. متغیر مذهب با ضریب مسیر ۰/۴۴ بر تعهد اجتماعی اثر مستقیم و با ضریب مسیر ۰/۱۵ با متغیر شادی، ۰/۱۶ با متغیر جنسیت و ۰/۴۷ با متغیر اعتماد سیاسی اثر غیر مستقیم بر تعهد اجتماعی دارد یعنی هر چه افراد مذهبی تر باشند، تعهد اجتماعی بیشتری خواهند داشت اما با ضریب مسیر ۰/۲۰- با موقعیت اقتصادی رابطه منفی دارد یعنی موقعیت اقتصادی افرادی تاثیر بر گرایش مذهبی آنان ندارد. جنسیت با ضریب مسیر ۰/۱۲ بر تعهد اثر مستقیم دارد اما با ضریب مسیر ۰/۲۱- با اعتماد سیاسی رابطه منفی دارد یعنی جنسیت بر اعتماد سیاسی افراد تاثیری ندارد.

جدول ۴: اثرات مستقیم و غیر مستقیم و کل هر یک از متغیرهای مستقل بر تعهد اجتماعی

متغیر	نسبت بحرانی	خطای معیار	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل
گرایش دینی	۷/۰۱	۰/۰۶۱	۰/۴۴	۰/۴۲	۰/۸۶
شادی	۶/۴۲	۰/۰۴۹	۰/۳۶	۰/۳۲	۰/۶۸
اعتماد سیاسی	۳/۶۸	۰/۰۳۸	۰/۲۲	۰/۱۴	۰/۳۶
جنسیت	۲/۳۴	۰/۰۵۴	۰/۱۲	۰/۱۳	۰/۲۵
موقعیت اقتصادی	۰/۳۶	۰/۰۴۲	۰/۰۲	۰/۰۱۵	۰/۰۳۵

بحث و نتیجه گیری

باتوجه به سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵ حدود ۷۰ درصد از جمعیت کشور را جوانان تشکیل می دهند (Hamshahri online) نوجوانان و جوانان به عنوان سرمایه های اجتماعی می توانند با ایفای کارکردهای مناسب، زمینه های ترقی یا رکود یک جامعه را فراهم کنند. پژوهش های صورت گرفته نشان می دهد هر چه میزان مشارکت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جوانان افزایش یابد میزان آسیب های موجود در جامعه کاهش می یابد.

در بیشتر تحقیقاتی که تا کنون انجام شده رابطه اعتماد و تعهد رابطه معناداری بوده است که بیانگر اهمیت اعتماد میان افراد جامعه می باشد. در تحقیق حاضر، بعد سیاسی اعتماد مورد توجه قرار گرفته و حاکی از آن است که در شرایطی که مردم به قوانین، مسئولین و عملکرد آنها اعتماد داشته باشند احساس مسئولیت بیشتری نسبت به جامعه و نقشهایی که بر عهده میگیرند، دارند و اگر افراد جامعه نسبت به دولت و نظام سیاسی آن جامعه بی اعتماد شوند، نه تنها احساس مسئولیت و پایداری شان به نقشها، ارزشها و هنجارهای جامعه کمتر خواهد شد بلکه فقدان اعتماد، باعث کاهش روابط سالم بین مردم و مسئولین میشود. بنابراین لازم و ضروری است، کسانی در رأس امور قرار گیرند که توانایی بیشتری داشته و قوانینی تصویب شود که مردم اثر آن را در زندگی خود احساس کنند در غیر این صورت مردم و مسئولین رو در روی یکدیگر قرار می گیرند نه پشیمان و همیار یکدیگر و همین، زمینه اختلافات بیشتر را در جامعه ایجاد میکند.

بحث مسئولیت اجتماعی و کمک به دیگران از گذشته های دور در قالب مضامین دینی و به صورت نصیحت و موعظه در فرهنگهای مختلف بیان شده که پیامدهای آن نیز، اجر و ثواب اخروی بوده و همین دلیلی بوده برای اینکه افراد مذهبی بیشتر از سایر افراد، در فعالیتهای گروهی و امور خیریه، مشارکت داوطلبانه داشته باشند. در عصر حاضر نیز این بحث همچنان ادامه دارد اما به جای اجر و ثواب اخروی الزام و تعهد به جامعه و سایر انسانها مطرح شده و تقریباً در تمام پژوهشهای انجام شده نیز رابطه

گرایش دینی و تعهد اجتماعی به اثبات رسیده است. بنابراین اگر جامعه ای بخواهد افراد متعهد تری داشته باشد یکی از راههای آن، تقویت عقاید مذهبی افراد جامعه می باشد.

یکی دیگر از نکات بسیار مهم، تاثیر شادی و شاد بودن افراد جامعه در تعهد اجتماعی آنان است که در قسمتهای قبل صحبت شد. شادی احساس مفید و مثبت بودن به فرد می دهد و خرسندی او را از خودش و اطرافیانش بیشتر میکند و همین حس، تمایل افراد را به انجام مسئولیتهای اجتماعی بیشتر می کند بنابراین مسئولین جامعه باید به این نکته توجه کافی داشته باشند. برگزاری مراسم سوگواری و رثاء بزرگان دین، نه تنها لازم، بلکه بسیار ضروری است اما اگر بیش از حد لازم شد، روحیه افسردگی و دل‌مردگی به افراد جامعه داده، باعث افزایش بی میلی افراد نسبت به جامعه و کاهش تعهد آنان میشود. اگر تمهیداتی فراهم شود که به اعیاد مذهبی توجه بیشتری شود و از طریق مراسم شاد و مفرح احساس یگانگی و یکی بودن در افراد پدید آید، علاوه بر اینکه روحیه شادی در نوجوانان افزایش می یابد، گرایشهای دینی نوجوانان نیز تقویت شده و از این طریق میزان تعهد و پایبندی نوجوان به جامعه نیز افزایش می یابد.

در این تحقیق یافته هانشان داده که گرایش دینی ($r = 0/514$)، اعتماد سیاسی ($r = 0/379$)، جنسیت ($\text{Eta} = 0/118$) و شادکامی ($r = 0/351$) با تعهد اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری دارد اما وضعیت اقتصادی ($r = -0/063$) با تعهد اجتماعی رابطه معناداری ندارد. همچنین میانگین نمره در بین ابعاد مختلف تعهد اجتماعی، متفاوت بوده است. میانگین نمره تعهد به خانواده $3/8812$ ، تعهد به دوستان $3/8064$ و تعهد به جامعه $3/8561$ بوده است. این اعداد اگر چه از نظر اندازه به یکدیگر نزدیک هستند اما از نظر آماری نشان میدهد که میزان تعهد اجتماعی به خانواده بیشتر از جامعه و میزان تعهد به جامعه بیشتر از میزان تعهد به دوستان می باشد.

پیشنادهای اجرایی و پژوهشی تحقیق

تعهد پدیده ای آنی و دفعه ای نیست، دستوری و اجباری نیز نیست، بلکه نیازمند فرهنگی عمیق و پایدار است که آن هم با مشارکت همه نهادهای اجتماعی حاصل میشود. حس مسئولیت پذیری و پایبندی به گروه یا جامعه ای که فرد در آن زندگی می کند، موضوعی است که باید از کودکی به افراد آموزش داده شود. هر فردی قبل از اینکه وارد جامعه شود در خانواده تربیت می شود، بنابراین خانواده باید حس مسئولیت پذیری و تعهد نسبت به دیگران را به فرزندان خود آموزش دهد و از آن جا که نوجوانان، عموماً سخنان والدین را خصوصاً اگر در قالب نصیحت و توصیه انجام شود، کمتر می پذیرند نقش رسانه ها و مدارس بیشتر به چشم میخورد. رسانه و مراکز آموزشی از طریق فرهنگ سازی و درونی کردن آن، کمک بسزایی در ایجاد و یا افزایش تعهد اجتماعی نوجوانان می توانند داشته باشند. متأسفانه امروزه بهترین مدارس شهر، کمتر به مباحث تربیتی نوجوان توجه میکنند و بیشتر انرژی و وقت دانش آموزان صرف مباحث تئوری و دروسی می شود که شاید هیچوقت برای او فایده ای نداشته باشد، اما مسائل اساسی مثل تعهد و مسئولیت پذیری کمتر مورد توجه قرار میگیرد و لازم است که نظام آموزش و پرورش در این زمینه حساسیت بیشتری نشان دهد. به عنوان مثال، امروزه در تمام مدارس کشور مسابقات علمی برگزار می شود و نتایج آن به صورت فردی اعلام می شود اما اگر شرایطی فراهم شود که نتایج مسابقات به صورت گروهی هم بیان شود و دانش آموزان تشویق شوند که برای موفقیت کلاس یا مدرسه همه با هم همکاری کنند، همین عاملی میشود که احساس مسئولیت نسبت به جمع از دوران نوجوانی در افراد شکل گیرد و یا با برگزاری جلسات پرسش و پاسخ بین دانش آموزان و مسئولین آموزشی، حس مسئولیت پذیری به دانش آموزان به طور غیر مستقیم آموزش داده شود.

نکته مهم دیگر آنکه همه میدانند که الگوی رفتاری از نصیحت کلامی بسیار موثر تر و کارساز تر است بنابراین چنانچه جامعه ای دوست دارد که جوانانش مسئولیت پذیر باشند در ابتدا باید خود افراد جامعه اعم از مسئولین یا سایرین، مسئولیت پذیر باشند، به وعده هایی که میدهند وفا کنند، نقشی را که بر عهده می گیرند به خوبی ایفا کنند تا در نوجوانان نیز تمایل به انجام آن فراهم شود

به طور مثال اگر برنامه هایی اجرا شود (حداقل به صورت نمادین) که نوجوانان مسئولین کشور را در حال تمیز کردن شهر، رعایت قانون، جریمه شدن در صورت عدم رعایت قانون و یا در حال مشارکت در فعالیتهای جمعی و گروهی مشاهده کنند، آنها نیز تمایل بیشتری به شرکت در فعالیتهای اجتماعی از خود نشان میدهند.

از آنجایی که مسئله پژوهش همیشه و به طور مداوم جریان دارد جهت بهتر اجرا شدن تحقیقات بعدی پیشنهادات زیر به محقق آینده ارائه می گردد:

- به نظر می رسد افرادی که کشورشان را بیشتر دوست دارند نسبت به آن، تعهد و پایداری بیشتری داشته باشند، بنابراین لازم است که رابطه هویت ملی، غرور ملی و مهاجرت به خارج با تعهد اجتماعی در قالب تحقیق یا پژوهشی مورد بررسی قرار گیرد.
- با توجه به اینکه در هر جامعه ای رسانه ها یکی از مهمترین عوامل فرهنگ سازی هستند، لازم است تاثیر رسانه های داخلی و خارجی بر افزایش یا کاهش تعهد اجتماعی جوانان، مورد بررسی قرار گیرد.
- مقایسه تفاوت تعهد اجتماعی بین دانش آموزان مراکز استعدادهای درخشان با سایر دانش آموزان
- مقایسه تفاوت تعهد اجتماعی میان دانش آموزان مدارس شاهد و سایر دانش آموزان
- به منظور مقایسه تاثیر خانواده و جامعه بر میزان تعهد اجتماعی نوجوانان، بهتر است در تحقیقی تعهد اجتماعی نوجوانان با تعهد اجتماعی والدینشان مقایسه شود.

منابع

۱. آرون، ریمون (۱۳۸۷). **مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه شناسی**. ترجمه باقر پرهام. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
۲. ازکیا، مصطفی؛ و غلامرضا غفاری (۱۳۸۳). **توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران**. تهران: نشر نی.
۳. افشانی، علیرضا؛ عباس عسکری ندوشن؛ سمیه فاضل، و محمد حیدری (۱۳۸۸). **اعتماد اجتماعی در شهر یزد: تحلیلی از سطوح و عوامل**. **جامعه شناسی کاربردی دانشگاه اصفهان**، شماره پیاپی ۳۶، شماره ۴، رمستان.
۴. امیری اسفراجانی، زهرا (۱۳۸۶). «تحلیل جامعه شناختی تاثیر دینداری بر سرمایه اجتماعی». پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی قاسمی، وحید، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دهقان.
۵. انصاری، عبدالمعجود و حسین ادیبی (۱۳۸۳). **نظریه های جامعه شناسی**. تهران: انتشارات واژه.
۶. ایمان، محمد تقی و گلرمد مرادی (۱۳۸۶). **بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مرتبط با تعهد اجتماعی جوانان شهر شیراز**. **نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز**. سال دوازدهم، شماره ۲۴.
۷. توسلی، غلامعباس (۱۳۸۸). **نظریه های جامعه شناسی**. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، چاپ پانزدهم: تهران.
۸. دواس، دی، ای. (۱۳۸۸). **پیمایش در تحقیقات اجتماعی**. ترجمه هوشنگ نایی. تهران: نشر نی.
۹. توکل نیا، مرضیه (۱۳۹۰). «تعهد اجتماعی و عوامل اجتماعی موثر بر آن در دانشجویان دانشگاه اصفهان». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
۱۰. علی اکبری بابوکانی، حسین علی و ژاله سلطانی (۱۳۸۷). **بررسی میزان آشنایی و پای بندی دانش آموزان ایرانی پایه سوم دبیرستان و پیش دانشگاهی در کویت نسبت به هویت ملی**. مقالات سومین همایش بین المللی پژوهش معلم، سرپرستی جمهوری اسلامی ایران در کویت،
۱۱. فاطمی نیا، سیاوش و سیامک حیدری (۱۳۸۶). **عوامل مرتبط با تعهدات شهروندی**. فصلنامه علمی - پژوهشی **رفاه اجتماعی**، سال دهم، شماره ۳۸، ص ۶۴ - ۴۱.
۱۲. فیروزآبادی، سید احمد؛ سید رسول حسینی؛ و روح اله قاسمی (۱۳۸۹). **مطالعه شاخص ها و رتبه توسعه اجتماعی در استان های کشور و رابطه آن با سرمایه اجتماعی**. فصلنامه علمی - پژوهشی **رفاه اجتماعی**، سال دهم، شماره ۳۷، ص ۵۷ - ۹۳.
۱۳. نوروزی، فیض الله (۱۳۸۷). **تعهد اجتماعی و عوامل موثر بر آن**. مجله تخصصی **جامعه شناسی** دانشگاه آزاد واحد خلیخال، ص ۱۵۰ - ۱۳۶.

۱۴. نوغانی، محسن؛ احمدرضا اصغر پور ماسوله؛ شیما صفا؛ و مهدی کرمانی (۱۳۸۷). کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن؛ سرمایه اجتماعی در شهر مشهد.

مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، بهار و تابستان، ص: ۱۴۰-۱۱۱.

۱۵. هزار جریبی، جعفر و رضا صفری شالی (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی شهروندان. **جامعه شناسی کاربردی** دانشگاه اصفهان، شماره

پیاپی ۳۶، شماره ۴، زمستان، ص ۳۸-۱۷.

16. Cushman, J. W. (1992). The organizational Dynamics of Teacher Workplace Commitment: A study of urban elementary and middle schools. *Educational Administration Quarterly*, Vol .28 , No 1 , pp 5 – 24

17. Mills, C. Wright (1988). *The Sociological Imagination*. London: Oxford University Press.

18. Portes, A. (2000). Social capital: Promise and pitfalls of its role in development. *Journal of Latin American Studies*, 32:529-547

19. putnam, R. D.(1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, v.6, n.1, pp.65-78.

20. Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*. Eighth edition. New York: McGraw Hill

21. Sztompka , p (1999). *Trust: A sociological theory*. Cambridge university press. p:103

22. Turner.H.J (2003). *The structure of sociological theory*. California, university of Riverside Thomson wadsworth, seventh edition . p 504

23. Woolcock, M. (1998). Social Capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27: 151-208

Archive of SID